

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Давва В.В.

аспірант,

Маріупольський державний університет

РАДЯНСЬКА ІДЕОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 1917-1920 РОКІВ: СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ

Проблема стосунків більшовицької Росії з Українською Народною Республікою та встановлення на українських землях радянської влади є чи не найбільш розкритою вітчизняними дослідниками визвольних змагань 1917-1920 років темою. Це можна пояснити тим, що тривалий час під впливом радянської ідеології питання діяльності українських національних урядів у революційну добу замовчувалися, тоді як різні аспекти діяльності радянської влади на українських землях широко висвітлювалися.

Проте не слід забувати, що найчастіше подібні дослідження були ідеологічно заангажовані і не носили об'єктивного характеру. З іншого боку, актуальність вищезначеного питання української історії серед науковців пояснюється складністю та суперечливістю подій та процесів, що відбувалися при встановленні радянської влади в Україні. Зважена та грамотна політика, що охопила усі ланки життя українського народу, у тому числі культурну сферу, дала змогу радянській владі надовго закріпитися на

українських землях. Тому дослідження особливостей цієї політики, виявлення усіх її тонкощів та нюансів, а також співставлення її із політикою національних революційних урядів представляють неабиякий інтерес у вітчизняних наукових колах. Найбільш ґрунтовними дослідженнями з означеної проблеми є наукові доробки В. Верстюка, В. Солдатенка, С. Кульчицького, Г. Єфіменка.

Так, доктор історичних наук, завідувач відділу історії Української революції (1917-1921 років) Інституту історії України НАН України, В. Верстюк є упорядником збірників документів періоду революції 1917-1920 років, а також автором великої кількості наукових праць, предметом яких є питання діяльності національних урядів революційної доби. Щільне місце серед цих робіт займає тритомне наукове видання «Україна і Росія в історичній ретроспективі», а точніше, перший його том «Українські проекти в Російській імперії», присвячений українсько-російським відносинам від початку Нового часу до 1920-х років [12]. В. Верстюк у співавторстві із В. Горобцем та О. Толочком об'єктивно розкривають проблему складних стосунків Росії та України, в центрі яких прагнення українців зберегти свою національну самобутність та спроби російської політичної еліти поглинути Україну. В. Верстюк є автором шостого та сьомого розділів книги, останній з яких присвячений початковому етапу революції 1917-1920 років і українсько-російським відносинам у цей період. Науковець аналізує усі аспекти перебування українських земель під владою Росії до початку революції, а також висвітлює економічні, політичні та культурні контакти українців з російським народом вже у вирі революційних подій.

Інший вітчизняний історик, дослідник революційних подій 1917-1920 років В. Солдатенко має у своєму науковому доробку чотиритомну працю під назвою «Україна в революційну добу. Історичні есе-хроніки» [11], у якій за хронологічним принципом відображаються головні події цієї сторінки української історії. Об'єктивний аналіз складних подій останнього року революції, що представлений у праці, дає змогу більш чітко розуміти ситуацію, при якій радянська влада остаточно закріпилася на українських землях та визначити основні важелі, застосовані більшовиками у цьому процесі.

Отже, вищезазначені праці визначних сучасних науковців вимальовують загальну картину українсько-російських відносин за революційної доби, зокрема в культурній площині: так би мовити, з чого вони починалися і до чого в результаті дійшли.

Більш ґрунтовно питання встановлення радянської влади та поширення радянської ідеології в Україні у 1917-1920 роках дослідив доктор історичних наук С. Кульчицький. Цій темі присвячена низка праць науковця. Так, у другому томі вищезгадуваної праці «Україна і Росія в історичній ретроспективі», який має назву «Радянський проект для України» [13], авторству С. Кульчицького належить розділ «Народження радянського ладу (1917-1938)», присвячений питанням національної політики радянської влади в Україні.

Ще одна праця вченого «Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі» [8] має вагоме значення при дослідженні питання української культури. У ній науковець не лише характеризує природу радянського ладу в СРСР та суспільно-політичні процеси в тогочасній Україні, але й всебічно досліджує зовнішні та

внутрішні причини перетворення демократичної революції на комуністичну, а також аналізує природу національної радянської державності. Окремі аспекти проблеми також висвітлені С. Кульчицьким у науковій статті «Національна політика більшовиків в Україні під час створення комуністичного ладу» [7], в якій автор стверджує, що хоча національна політика більшовиків і враховувала інтереси українського народу, все ж таки вона була не більше, ніж знаряддям побудови в Україні комуністичного ладу методами «революції зверху». А тому незаперечні здобутки в галузі національно-культурного будівництва є лише частиною курсу державної партії, спрямованого на цілковите політичне та економічне поглинення України радянським центром влади.

Український вчений, кандидат історичних наук Г. Єфіменко у своїй науковій діяльності також важливе місце відводить дослідженню взаємин радянської влади з Україною. Цьому питанню присвячена низка праць науковця, зокрема монографія «Взаємовідносини Кремля та радянської України: економічний аспект (1917-1919 рр.)» [1]. У цій роботі автор висвітлює діяльність більшовицької влади в період українського національно-визвольного руху, аналізує причини виникнення радянської України. При цьому, Г. Єфіменко наголошує, що саме економічні інтереси стали вирішальними чинниками, зумовлюючими більшовицьку політику щодо України, адже радянська влада не уявляла подальшого розвитку Росії без українських продовольчих та людських ресурсів. За твердженням дослідника, цей фактор дозволив Україні отримати значну автономію у сфері культури та освіти.

Неможна оминати численні публікації Г. Єфіменка, предметом яких є дослідження українсько-російських взаємин революційної доби, зокрема питань національного та державного становлення України під впливом радянської Росії, а також питань культурної політики. Серед них статті «Комунізм vs. Українське націєтворення в радянській Україні (1917-1938 рр.): сприяння, поборювання чи вимушене замирення?» [3], «Еволюція державного статусу УСРР наприкінці 1919 – у 1920 рр.: нетрадиційний погляд» [2], «Національно-культурна політика як один з основних засобів модернізації радянського суспільства у 1920-1930-ті роки» [4].

Актуальність проблеми українсько-російських відносин у 1917-1920 роках серед сучасних науковців підтверджується постійним виходом нових публікацій з означеної теми. Серед них статті О. Лупандіна «Трансформація більшовицьких ідей в ході боротьби за владу в Україні (лютий 1917 р. – березень 1918 р.): до постановки проблеми» [9], А. Красніцького «Радянські державні утворення доби Української революції (1917-1921 рр.): аналітичний огляд історико-правових досліджень» [6]. Питання становлення радянської влади в Україні також порушується молодими українськими науковцями у дисертаційних дослідженнях, зокрема В. Єшпановим у роботі на тему «Відносини між Радянською Росією і Українською Народною Республікою (жовтень 1917 р. – березень 1918 р.)» [5], З. Олійник у дослідженні «Національна політика більшовиків в Україні в 1917-1920 рр.» [10].

У результаті вивчення історіографії проблеми можна зробити певні висновки. По-перше, радянсько-українські

стосунки у період Національно-демократичної революції 1917-1920 років залишається актуальним серед сучасних вітчизняних науковців, що пояснюється неоднозначністю попередніх оцінок даних подій, великою кількістю «білих плям», а також схожістю державотворчих процесів сучасності та доби революції. По-друге, при висвітленні сучасними вченими подій 1917-1920 років акцент робиться лише на деякі аспекти проблеми: увагу дослідників здебільшого привертають політична та економічна ситуація у період революції, у той час, коли питання культури найчастіше залишається не відкритим. По-третє, значна кількість сучасних наукових розвідок носять історіографічний характер: найчастіше вченими розглядається не сама проблема, а ставлення до неї інших науковців та стан її дослідженості. З огляду на це, питання радянського впливу на українську культуру 1917-1920 років та її ідейну наповненість залишається відкритим і потребує проведення ґрунтовного аналізу головних факторів, що впливають на формування в ній нових парадигм.

Список використаних джерел:

1. Єфіменко Г.Г. Взаємовідносини Кремля та радянської України: економічний аспект (1917-1919 рр.) / Г.Г. Єфіменко; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2008. – 230 с.
2. Єфіменко Г.Г. Еволюція державного статусу УСРР наприкінці 1919 – у 1920 рр.: нетрадиційний погляд / Г.Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – К.: «Дієз-продукт», 2011. – №6. – С. 80-104
3. Єфіменко Г.Г. Комунізм vs. українське націєтворення в радянській Україні (1917–1938 рр.): сприяння, поборювання чи

вимушене замирення? / Г.Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – К.: «КВІЦ», 2012. – №2. – С. 114-132

4. Єфіменко Г.Г. Національно-культурна політика як один з основних засобів модернізації радянського суспільства у 1920-1930-ті роки / Г.Г. Єфіменко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – №9. – С. 251-278

5. Єшпанов В.С. Відносини між Радянською Росією і Українською Народною Республікою (жовтень 1917 р. – березень 1918 р.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.02 / В.С. Єшпанов. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1998. – 16 с.

6. Красніцький А.В. Радянські державні утворення доби української революції (1917-1921 рр.): аналітичний огляд історико-правових досліджень / А.В. Красніцький // Часопис Київського університету права. – К.: Київський університет права НАН України, 2012. – №2. – С. 74-79

7. Кульчицький С.В. Національна політика більшовиків в Україні під час створення комуністичного ладу / С.В. Кульчицький // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – №13. – С. 3-56

8. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С.В. Кульчицький. – Кн. 1. – К.: Темпора, 2013. – 504 с.

9. Лупандін О. Трансформація більшовицьких ідей в ході боротьби за владу в Україні (лютий 1917 р. – березень 1918 р.): до постановки проблеми / О. Лупандін // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр.. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – №8. – С. 200-211

10. Олійник З.В. Національна політика більшовиків в Україні в 1917 – 1920 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / З.В. Олійник. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 19 с.

11. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки. У 4-х т.: Т. IV. Рік 1920 / В.Ф. Солдатенко. – К.: Світогляд, 2010. – 442 с.

12. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х томах / Відп. ред. В.А. Смолій: Том 1. Верстюк В.Ф., Горобець В.М., Толочко О.П. Українські проекти в Російській імперії / Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2004. – 504 с.

13. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х томах / Відп. ред. В.А. Смолій: Том 2. Гриневич В.А., Даниленко В.М., Кульчицький С.В., Лисенко О.Є. Радянський проект для України / Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2004. – 531 с.

Дробот М.В.

студент,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

**ДО ПИТАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ
НІМЕЦЬКОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (1941-1944 рр.):
ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

В ментології різні вчені в різний час розуміли під поняттям «ментальність» і «цілісну картину світу протиріч», і дорефлексивне нашарування мислення, і колективне несвідоме, і соціокультурні автоматизми свідомості індивідів та груп, і «глобальний, всеохоплюючий "ефір" культури», в якому знаходяться всі члени суспільства. Також, інколи ментальність розглядалася в поєднанні із психічним складом етносу, «духу народу», національним характером та ін. [1, с. 6].